

Сидорець Н. А. Порівняльний аналіз професійних деформацій військовослужбовців з різним стажем. Психологічні дослідження: наукові праці викладачів та студентів соціально-психологічного факультету. Випуск 14. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2022. С. 56-60.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНИХ ДЕФОРМАЦІЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ З РІЗНИМ СТАЖЕМ

Сидорець Наталія
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти

Науковий керівник:
кандидат філософських наук,
доцент **Ганна Пирог**

Необхідність дослідження проблеми професійних викривлень у військових з різним досвідом служби визначається сучасними суспільними реаліями, які прогнозують тенденцію активно накопичувати психологічну напругу і з малою можливістю позбавляється від неї. Військова професія вимагає постійних і значних емоційних, інтелектуальних та фізичних зусиль. Соціально-психологічні дослідження показали, що після десяти – п'ятнадцяти років військової служби в структурі особистості військового відбуваються зміни, які називаються професійними деформаціями [1; 2]. Військова професія потребує швидкої та якісної мобілізації бійця у випадку настання загрози, через це може розвиватися висока тривожність особистості, яка може проявлятися як у позитивному ключі (бути вже наготові і швидко діяти), так і у негативному (постійні думки, що може щось статись, руйнують психічне здоров'я). Безпосереднє спілкування, як з колегами по роботі, так і з іншими людьми, сприяє почуттєвому вигоранню військовослужбовця, а тривала служба, яка супроводжується інтенсивними чинниками професії військового, може призвести до дезадаптації вже бувалого дорослого чоловіка. Все це можна віднести до проявів професійного викривлення військовослужбовців з різним досвідом служби [4; 3]. Головною ознакою для порівняння професійних деформацій прикордонників було взято різний досвід служби, а саме від 1 до 5 років та від 10 до 15.

Аналізуючи зібрані дані за методикою вимірювання рівня тривожності Тейлора (адапт. Немчинова), було виявлено, що обидві групи мають досить значимі та високі показники рівня тривожності. Стан тривоги виникає при потраплянні в стресову ситуацію і характеризується суб'єктивним дискомфортом, напруженістю, занепокоєнням і вегетативним збудженням. Однак 24% групи прикордонників з досвідом служби 1-5 років мають середній рівень тривожності з тенденцією до низького, в той час як в групі з досвідом 10-15 років на цей рівень припадає лише 12%. Частина бійців в складі 36% з досвідом 10-15 років мають дуже високий рівень тривожності, що є меншим від групи бійців з 1-5 років служби, у якій вона дорівнює 20%.

Такі результати можуть бути пояснені тим, що прикордонна служба потребує постійної, іноді навіть неочікуваної зібраності, мобілізації, готовності діяти: захищати, патрулювати чи навіть переслідувати. Звісно до таких рутинних потреб професії психіка може адаптуватися, але перебуваючи в такому стані з дня у день протягом багатьох років, а саме 10-15 і більше, захисні механізми психіки слабшають, опірність організму знижується, може погіршуватися здоров'я (проста нестача вітамінів, гормонів щастя та задоволення) сприяє зростанню рівня тривожності.

Досліджувана група, яка має досвід 10-15 років служби, має в середньому вік 39 років, а це і проходження вікової та професійної криз, які при деструктивному виході також можуть вплинути на рівень тривожності. Дана група у всій кількості 100% мають власні сім'ї та дітей від 1 до 3 різних років, а це додаткова відповідальність за потреби дружини та дітей, своєрідні тривоги за їхнє майбутнє. Крім того більше половини даної групи, а саме 58% мали досвід в зоні АТО від 1 до 5 років, а це дуже сильно впливає на психічний стан військовослужбовця, його професійну діяльність та просте побутове життя [6].

За результатами оцінки проявів професійної дезадаптації (опитувальник О. Н. Родіної) можна сказати, що обидві досліджувані групи, як з досвідом 1-5 років та 10-15 років служби, мають майже подібні результати, а саме помірний рівень дезадаптації у 60% та 64% досліджуваних та виражений рівень у 40% та 36% відповідно. Високого та низького рівнів виявлено не було. При помірному рівні дезадаптації слід надавати допомогу від фахівців з реадаптації; при вираженому рівні дезадаптації необхідне обов'язкове втручання фахівців, зміна професії або проведення програми реадаптації.

Помірний рівень характеризується початком формування негативних соціальних установок. Особистісних деформацій може не спостерігається, але працівник починає залежати від поведінки оточуючих на робочому місці, хоча зовні намагається продемонструвати, що йому все одно. На цьому етапі може виникати своєрідний дезадаптивний протест через куріння, вживання алкоголю, приєднання до неформальних угруповань.

При вираженому рівні професійної дезадаптації у службовця може проявлятися стійке неприйняття тих умов, в яких він працює. Він може чітко відповісти, що йому не подобається (рано вставати, працювати понаднормово, приходити невчасно додому). Незважаючи на це, він не намагається щось змінити в ситуації, що створилася, і йому нічого не залишається, як показувати своє незадоволення в грубості і відкритих конфліктах.

Професійна дезадаптація, на відміну від соціальної, визначається як наслідок порушення динамічної рівноваги між військовим і його професійним середовищем [5].

Як показали результати дослідження рівня емоційного вигорання (за методикою В. В. Бойка) в емоційному вигоранні військовослужбовців з

досвідом служби 10-15 років переважає фаза резистенції, яка виявляється в протистоянні негативним подіям та внаслідок цього – у виснаженні психічних ресурсів. А це призводить до неадекватних, занижених емоційних реакцій, до зменшення спілкування з співслужбовцями, до погіршення якості, а часом навіть до припинення виконання професійних обов'язків, бажання побути наодинці. У 16% досліджених військових фаза сформувалася, у 60% – на стадії формування і в 24% – не сформована. Час формування даної фази, в середньому від 5 до 15 років

Наступною розвиненою фазою емоційного вигорання є виснаження, яке, як показали результати дослідження, сформоване у 12% досліджуваних прикордонників, у 68% – формується та в 20% – не сформоване. Фаза може формуватися від 10 до 20 років.

Найменш сформованою є фаза напруги, яка, за результатами опитування, сформована у 4% досліджуваних прикордонників, на етапі формування – у 28% та не сформована – в 68%. Ця фаза протікає відносно легко, виявляється переважно у надмірному переживанні щодо подій, які відбуваються.

Підсумовуючи отримані дані, можна сказати що у досліджуваних військових з досвідом служби 10-15 років наявне вичерпання емоційних, фізичних та енергетичних ресурсів. У досліджуваних може проявлятися емоційна та фізична втома, байдужість у ставленні до колег.

Як показали результати дослідження, в емоційному вигоранні військовослужбовців з досвідом служби 1-5 років переважає фаза напруги. У 40% досліджених військових фаза сформувалася, у 56% – на стадії формування і в 4% – не сформована. Фаза напруги зазвичай розвивається в перші 3-5 років професійної діяльності, що є характерним для нашої досліджуваної групи.

Наступною менш розвиненою фазою емоційного вигорання є фаза резистенції, яка, як показали результати дослідження, сформована у 12% досліджуваних прикордонників, у 32% – формується та в 56% – не сформована. Спостерігається відсутність інтересу до роботи, потреби в спілкуванні.

Найменш розвиненою фазою емоційного вигорання є фаза виснаження, яка, за результатами опитування, сформована у 4% досліджуваних прикордонників, на етапі формування – у 36% та не сформована – в 60%.

Отже, підсумовуючи результати дослідження, можна зробити висновок, що професія військовослужбовців вимагає постійної дисципліни та уваги, і здійснюється у атмосфері сповненою напругою та стресом. При таких обставинах стрес може зумовлюватись великою кількістю негативних чинників. Військовий, який не може реагувати адекватно та спокійно, нездатний ефективно й успішно підвищувати свою функціональну активність, внаслідок чого розвиваються дезадаптивні реакції, які ведуть до інших деформацій, таких як висока тривожність та

емоційно-професійне вигорання. Рівень професійної дезадаптації розвинений в обох групах майже на однаковому рівні. Через складну специфіку своєї роботи емоційне вигорання проявляється більшою мірою в тих, хто має досвід служби від 10-15 років. Окрім цього, виконання багатьох оперативно-бойових обов'язків військовослужбовців, здійснюється в небезпечних сучасних умовах, що впливає на їхній психоемоційний та моральний стан. В цьому випадку, появляються негативні психоемоційні зміни, які впливають на виконання професійних обов'язків, що певним чином можуть погіршувати стосунки в колективі. Таким станом є тривожність, яка властива більшою мірою досліджуваній групі як з досвідом служби 10-15 років, яка окрім служби мала бойовий досвід в зоні АТО.

На нашу думку, всі отримані результати можуть бути додатково обумовлені іншими двома чинниками: це гібридна війна Росії проти України, яка триває вже 6 років і майже кожного дня спричиняє смерть військових. Другим чинником, на момент проведення опитування, є пандемія коронавірусу (COVID-19). Сучасний інформаційний простір часто перенасичений негативною і недостовірною інформацією, що спричиняє додаткову тривогу, стан невизначеності у найближчому майбутньому.

Перспективним вважаємо розробку пам'ятки психогієни професійної діяльності та/або проведення соціально-психологічних тренінгів, корекційно-психологічної роботи з метою налагодження та встановлення ресурсного емоційного стану, особистісної здатності до самопомоги в період виконання професійних обов'язків, попередження професійних деформацій таких як емоційно-професійне вигорання, професійна дезадаптація та надмірна тривожність.

Список використаних джерел

1. Агаєв Н. А, Кокун О. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Остапчук В. В., Ткаченко В. В. Збірник методик для діагностики негативних психологічних станів військовослужбовців: Методичний посібник. К. : НДЦ ГП ЗУС, 2016. 234 с.
2. Безносков С.П. Принципы психологической подготовки военнослужащих внутренних войск. Современные проблемы безопасности жизнедеятельности военнослужащих ВВ. СПб., 1995. С.26-29.
3. Водопьянова Н.Е. Синдром психического выгорания в коммуникативных профессиях. Психология здоровья / под ред. Г. С. Никифорова. СПб.: Издательство СПб ГУ, 2000. С.443–463.
4. Іваненко В.М. Психологічні чинники травматизму прикордонників. Педагогіка і психологія професійної освіти: Науково-методичний журнал. 2005. №1. С. 168-173.
5. Пирог А. Возможности диагностического исследования особенностей субъективного переживания профессионального становления. *SWorld Journal*. 2017. №13. Р. 80-85.
6. Пирог Г. В., Шмиглюк О. Г., Горбачук Ю. О. Особливості психологічних станів учасників антитерористичної операції / операції об'єднаних сил. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 3, Т. 2. С. 130-134.